

نقد کتاب‌های روش نو در آموزش زبان فرانسه و فرانسه گام به گام

دو اثر از محمدتقی غیائی

کامیار عبدالتاج‌دینی*

چکیده

در این جستار رویکرد آموزشی آقای محمدتقی غیائی در دو اثر روش نو در آموزش زبان فرانسه و فرانسه گام به گام با نگاهی تخصصی بررسی شده است. به همین منظور، نخست محتوا و شکل این آثار را بررسی و نکات قوت و ضعف و نمونه‌هایی از آن‌ها را ذکر کردیم. سپس با بررسی اظهارات مؤلف در مقدمه این آثار و مقایسه آن با اصول شیوه‌ها و رویکردهای آموزش زبان در دنیا نشان دادیم که رویکرد آقای غیائی همان شیوه سنتی یا دستور- ترجمه است. سرانجام در بخش پایانی، کیفیت محتوا و نحوه آموزش دستور، تلفظ، و واژگان را بررسی کردیم. در این بخش نشان دادیم که هر دو اثر از غنای واژگانی برخوردارند. هم‌چنین با ذکر نمونه‌های عینی نشان دادیم که محتوا با نیاز کوتاه‌مدت و بلندمدت زبان‌آموزان سازگار نیست، تلفظ در پاره‌ای از موارد به‌شکلی نادرست آموزش داده می‌شود و محتوای متون برگزیده در پاره‌ای موارد با موضوع دستوری هم‌خوانی ندارند.

کلیدواژه‌ها: شیوه آموزش زبان دوم/ خارجی، زبان فرانسه، زبان آموز، دستور- ترجمه.

۱. مقدمه

در مقاله حاضر، هر دو اثر مذکور را به‌لحاظ محتوایی و شکلی بررسی و نقد خواهیم کرد. با توجه به حجم بالای این آثار، خودخواسته از نقد جزئیات پرهیز خواهیم کرد و بررسی و نقد خود را بیش‌تر بر انسجام ظاهری آثار، مقدمه آثار، به‌عنوان معرفی‌نامه رویکرد مؤلف، و نهایتاً نقاط قوت و ضعف معرفی، تشریح، و توضیح مندرجات آن‌ها متمرکز خواهیم کرد.

* استادیار گروه زبان فرانسه، دانشگاه اصفهان، k.Tajedini@fgn.ui.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۱۰/۰۱، تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۱۲/۰۲

در بخش نخست این مقاله، انسجام آثار مذکور را با توجه به چهارچوب‌های شناخته‌شده نگارشی متون آکادمیک به بوتۀ بررسی و نقد می‌کشانیم و در این راستا سعی خواهیم کرد تصویری درست از آثار مذکور ارائه دهیم.

در بخش دوم، نظر به آموزشی‌بودن این آثار تلاش خواهیم کرد رویکرد آموزشی مؤلف را با بررسی اظهارات ایشان در مقدمۀ آثار توصیف کنیم. برای دستیابی به این هدف که دغدغۀ اصلی نوشته حاضر است سخنانی، از روی روشن‌گری، درخصوص برخی شیوه‌های آموزش زبان ارائه خواهد شد. البته برای رعایت عدل و انصاف، که شرط اساسی هر نقد پژوهشی است، تلاش می‌کنیم رویکرد محمدتقی غیائی را در محدوده تاریخی انتشار دو اثر نام‌برده ایشان و با توجه به شیوه‌ها و رویکردهای آموزشی رایج دوره مربوطه در دنیا بررسی کنیم. این بررسی تاریخی و مقایسه این آثار با یک‌دیگر و هم‌چنین با شیوه‌های آموزشی هم‌دوره آن‌ها و حتی پیش‌تر از آن‌ها به ما کمک خواهد کرد تا تحول احتمالی دیدگاه آموزشی مؤلف و شناخت ایشان از دستاوردهای علم آموزش زبان را بهتر بشناسیم. در بخش سوم و پایانی این مقاله، با ذکر نمونه‌هایی از محتوای این آثار، به برخی از نکات قابل‌ذکر درخصوص آموزش تلفظ، آموزش واژگان، و دستور اشاره خواهیم کرد.

۲. بررسی و نقد شکلی آثار

کتاب *روش نو در آموزش زبان فرانسه* نخستین‌بار در سال ۱۳۵۸ منتشر شد. این کتاب در سال‌های ۱۳۶۲، ۱۳۶۶، ۱۳۶۷، و ۱۳۷۲ بازنشر شد. واپسین ویراست آن با ۳۷۶ صفحه، شامل فهرست [مطالب]، مقدمه‌ای کوتاه با عنوان «سخنی در توجیه»، هشت فصل، به ترتیب نام الفبا اسم، حرف تعریف، صفت‌ها، ضمیر شخصی، ضمیرهای دیگر، افعال و شعر، فهرست بسامدی [فعال]، اصطلاحات، و نهایتاً «مصطلحات سیاسی» چاپ شده است.

فرانسۀ گام‌به‌گام نخستین‌بار در سال ۱۳۷۴ در چهار جلد به ترتیب با زیرعنوان‌های آشنایی، زبان امروز، متن آسان، و زبان معیار منتشر شد. این کتاب نیز، مانند اثر قبلی، در سال‌های ۱۳۸۳، ۱۳۸۴، ۱۳۸۶، ۱۳۸۹، ۱۳۹۱، و ۱۳۹۲ بازنشر شد. جلد اول با ۳۱۹ صفحه شامل مقدمه‌ای کوتاه با عنوان «پیش‌گفتار» است که در زیر به نقد و بررسی آن خواهیم پرداخت. در این پیش‌گفتار به مطالب و اهداف مدنظر هر چهار جلد این مجموعه اشاراتی شده است. در پی این پیش‌گفتار، سی قسمت با عنوان «گام اول»، «گام دوم»، ...، و «گام آخر» (دوره) گنجانده شده است. در پایان نیز شبه‌بخشی با عنوان «نگاهی به راه طی شده»

گنجانده شده است که خود نیز شامل بخش‌های زیر است: «تاکنون چه آموخته‌اید؟»، «خود را بیازمایید»، و «خواندنی».

جلد دوم با ۳۴۴ صفحه (۳۲۰ تا ۶۶۳) شامل چهار بخش است. بخش اول شامل دوازده گام است که البته گام هشتم آن در چاپ هشتم از قلم افتاده است. شایان ذکر است که برای بخش اول کتاب، عنوان بخش در نظر گرفته نشده است. بخش دوم شامل دوازده گام است و مشخصاً از واژه بخش برای تقسیم‌بندی آن استفاده شده است. بخش سوم و چهارم به ترتیب شامل سیزده و دوازده گام هستند.

جلد سوم با ۳۱۳ صفحه (۶۶۴ تا ۹۷۸) شامل ۲۱ فصل است. در این جلد از واژه «گام» استفاده نشده است و برای نام‌گذاری قسمت‌های مختلف، صرفاً از عدد استفاده شده است. جلد چهارم با ۳۳۵ صفحه (۹۷۹ تا ۱۳۱۳) شامل چهارده گام است که به ترتیب به مطالب زیر می‌پردازند: ماضی، وجه و صفتی، ماضی بعید، وجه مصدری، وجه شرطی، ماضی مقدم، آینده مقدم، وجه التزامی، درجه دلالت صفت‌ها، ضمیر ملکی، ضمیر اشاره، مبهمات، حرف اضافه، قید، و وسایل تأکید. در این جلد نیز مانند جلد سوم از عنوان گام و از عنوان فصل یا درس استفاده نشده است.

گفتنی است که هیچ‌یک از چهار جلد مجموعه فرانسه گام به گام فهرست مطالب ندارند، امری که قدری کار خواننده را دشوار می‌کند.

معمولاً کتاب‌های آموزش زبان (فرانسه) فاقد فهرست منابع هستند. اما اگر مؤلفان از متون غیرساختگی (authentique) استفاده کنند، منبع آن را به شکل پانویس ذکر می‌کنند. در این دو اثر، به جز منابع متون گنجانده شده در بخش پایانی روش نو منابع بقیه متون و ترجمه آن‌ها گفته نشده است.

آثار موردبررسی ما به دو دلیل مهم‌اند: ۱. آموزشی هستند و می‌توانند تأثیرات مثبت/یا منفی بر یادگیری زبان آموز بگذارند، ۲. مخاطبان پرشماری دارند: گواه این امر باز نشرهای متعدد و اخیر این آثار است که آن‌ها را از این حیث در ردیف کتاب‌های پرمخاطب قرار می‌دهد.

۳. نقد ابعاد نگارشی و محتوایی هر دو اثر

با نگاهی گذرا به کتاب‌های زبان‌آموز (manuel/ manual) یا همان کتاب آموزش زبان (انگلیسی، فرانسه، و ...) متوجه می‌شویم که دارای ویژگی‌های ظاهری زیر هستند: صفحه

عنوان، شناس‌نامه انتشاراتی، پیش‌گفتار یا مقدمه‌ای که در آن به برخی از خصوصیات کتاب، اهداف، و مخاطبان آن اشاره می‌شود، فهرست مطالب که در آن به ترتیب دسته‌بندی مطالب ارائه شده و به شماره صفحه اشاره می‌شود، و در پایان کتاب، باتوجه به سطح و نیازی که مؤلف برای زبان‌آموز متصور است، مطالبی از قبیل شکل نوشتاری گفته‌های شفاهی، فهرست برخی افعال و صرف آن‌ها در برخی زمان‌ها، و وجهه گنجانده می‌شود. در اثر نخست آقای غیائی روش نو در آموزش زبان (۱۳۷۲) تقریباً همه موارد ذکر شده وجود دارند. گفتنی است که در این کتاب دو مهارت گفتار و شنیدار گنجانده نشده است که بعداً درباره علت آن سخن خواهیم گفت. مؤلف برای تقسیم‌بندی‌های عمده مطالب کتاب از عنوان‌های متداول بخش، فصل، یا درس استفاده نمی‌کند و صرفاً از عنوان‌های مورد بحث برای بخش‌بندی کتاب استفاده می‌کند. مثلاً فقط از «الفبا» به جای فصل اول یا درس اول الفبا استفاده کرده است. از نکات قابل ذکر دیگر عدم هماهنگی بین عنوان‌های موجود در متن اثر و عنوان‌های موجود در فهرست مطالب است. در فهرست مطالب پس از عنوان «افعال» بلافاصله «گذشته نزدیک» گنجانده شده است، در حالی که در متن کتاب (صفحه ۱۳۳-۱۴۰)، این فصل به ترتیب به «وجوه افعال»، «وجه اخباری»، «زمان حال اخباری»، «گروه‌بندی افعال»، و مطالب دیگر می‌پردازد و پس از آن در صفحه ۱۴۰ فقط شش سطر در مورد گذشته نزدیک توضیح می‌دهد و بلافاصله به زمان «آینده نزدیک» می‌پردازد که در فهرست مطالب نیامده است. حال سؤال این است که چرا مؤلف فهرست مطالب را باتوجه به مطالب ارائه شده در متن کتاب نوشته است یا چرا برخی عنوان‌ها حذف شده‌اند؟ آیا دلیل این کار بی‌اهمیتی آن مطالب است؟ در این صورت می‌توان از خود پرسید که آیا اهمیت مضارع اخباری یا آینده نزدیک کم‌تر از گذشته نزدیک است؟ انتظار می‌رفت چنین خطاهایی بعد از چندین بازنشر برطرف شوند. این چنین ناهماهنگی‌هایی در درون فصول این دو اثر نیز دیده می‌شود. برای نمونه، در جلد اول فرانسۀ گام به گام عنوان گام بیست و هفتم «امر دو ضمیره» است (صفحه ۲۵۱)، اما فصل با فهرستی از تک‌واژه‌ها که ترکیبی است از اسم با/ و بدون حرف تعریف، قید، مصدر افعال یک و دو ضمیره آغاز می‌شود. حتی مؤلف به رویه‌ای که خود در پیش گرفته است پای‌بند نیست و تلفظ برخی از این کلمات را ارائه نمی‌کند.

همان‌طور که قبلاً اشاره شد، اثر دوم فرانسۀ گام به گام (۱۳۷۴) فاقد فهرست مطالب است. در این اثر مؤلف، در پیش‌گفتار، صرفاً اشاراتی بسیار کلی به عنوان هریک از چهار جلد می‌کند. در این اثر حتی ناهماهنگی در سطح هدف یک جلد کامل و محتوای آن نیز

دیده می‌شود. دسته‌بندی نبودن مطالب ارائه‌شده در سراسر این اثر به چشم می‌خورد تا جایی که خواننده نمی‌تواند بفهمد موضوع اصلی فصل چیست. برای نمونه، مؤلف در پیش‌گفتار بیان می‌کند که به خاطر اهمیت تلفظ، کل جلد اول کتاب را به این امر اختصاص داده است، اما در واقع از گام پنجم به بعد صراحتاً به آموزش دستور می‌پردازد. هرچند در هر گام توضیحاتی در مورد تلفظ حروف و ترکیب آن‌ها ارائه می‌کند، با این حال در بخش بزرگی از این جلد به آموزش صرف، نحو، و واژگان می‌پردازد (صفحه ۱۹-۳۱۹). علاوه بر این، مگر می‌توان ۳۱۹ صفحه را به آموزش الفبا و آوای زبان فرانسه، به گفته خود ایشان، برای «نوآموز» اختصاص داد؟ در صفحه ۹۰ بخش عمده‌ای از گام چهاردهم، که ظاهراً به آموزش آوایی ترکیب GN، می‌پردازد به توضیحات دستوری اختصاص یافته است (صفحه ۹۰). از این دست تداخل‌ها در گام هجدهم هم دیده می‌شود، برخلاف فصول دیگر، که به آموزش آواها و آوای مربوط به ترکیب حروف می‌پردازند، این فصل موضوع مشخصی ندارد و به موضوعات گوناگونی مانند وجه امری، اسم، و مسائل مربوط به آن می‌پردازد (صفحه ۱۳۸).

در مجموع، با توجه به نمونه‌هایی که به آن‌ها اشاره شد، دو اثر مورد مطالعه این پژوهش فاقد انسجام شکلی لازم هستند.

۴. جایگاه رویکرد آموزشی محمدتقی غیائی بین شیوه‌ها و رویکردهای آموزش زبان در دو اثر مذکور

۱.۴ بررسی و نقد مقدمه آثار مورد مطالعه

آموزش زبان به عنوان علم، حدوداً یک قرن پیش از تاریخ انتشار روش نو در آموزش زبان، در اواخر قرن نوزدهم میلادی ظهور کرد. موضوع مورد مطالعه این علم یاددهی و یادگیری زبان است. این علم برای نیل به هدف خود، معمولاً از دستاوردهای زبان‌شناسی، روان‌شناسی، و علوم تربیتی استفاده می‌کند.

شیوه‌ها و رویکردهای آموزش زبان دوم و خارجی عمدتاً تحت تأثیر نظریه‌های تولیدشده در دو حوزه روان‌شناسی و زبان‌شناسی بوده‌اند. عمده‌ترین این شیوه‌ها و رویکردها عبارت‌اند از: شیوه دستور-ترجمه، شیوه توالی‌ها، شیوه مستقیم، شیوه گفتاری-شنیداری، شیوه ساختاری-کلی، شیوه دیداری-شنیداری، شیوه موقعیتی، و رویکرد ارتباطی و کنشی. پرداختن به ویژگی‌های هر یک از این شیوه‌ها و رویکردها دغدغه

این جستار نیست، لذا ما فقط به بررسی شیوه موردعلاقه آقای غیائی، یعنی دستور- ترجمه، و در صورت نیاز شیوه‌ها و رویکردهای مرتبط با مباحث این نوشتار می‌پردازیم. در این قسمت، صرفاً به بررسی و نقد مقدم آثار غیائی، به‌عنوان شیوه‌نامه و معرفی‌نامه این آثار می‌پردازیم و در بخش بعدی به بررسی و نقد محتوای آموزشی آثار وی خواهیم پرداخت. در مقدمه روش نو در آموزش زبان فرانسه (۱۳۷۲) مؤلف «روش» را معادل واژه «متد» می‌داند. غیائی متد را ظاهراً براساس منبعی نامشخص «پی‌گیری راهی برای رسیدن به هدف» معرفی می‌کند. و در ادامه این‌چنین استدلال می‌کند: «پس برای تنظیم شیوه‌های یک روش، به دو نکته زیر باید توجه کنیم: ۱. داشتن هدف، ۲. گزینش راه نزدیکی برای رسیدن به مقصد» (صفحه ۷). واژه «متد» در حوزه آموزش زبان فرانسه عموماً به «دو معنای متفاوت و اما اساسی استفاده می‌شود:

- مواد آموزشی، که می‌تواند صرفاً یک ابزار باشد (کتاب یا کتاب زبان آموز + نوار صوتی یا تصویری) یا مجموعه‌ای {از مواد آموزشی} که برای همه سطوح تدوین شده است، مثل کتاب‌های *Espaces* و *Café Crème*.

- شیوه آموزش یا یادگیری. در این معنا، متد عبارت است از مجموعه‌ای مستدل از رفتارها و فنون کلاسی که بر یک‌سری اصول نظری مبتنی هستند و هدف آن‌ها کمک به یافتن مسیری خاص برای اکتساب مقدمات زبان است. نمونه آن متد مستقیم است که می‌خواهد زبان خارجی را مستقیماً و بدون استفاده از زبان مادری یا متوسل شدن به ترجمه آموزش بدهد^۱ (Cuq and Gruca 2005: 253).

با این توصیف، غیائی متد را به معنای دوم آن، یعنی به معنای شیوه استفاده می‌کند. اما، با توجه به دلایلی که ذکر خواهند شد، فکر می‌کنیم که ایشان با نظریه‌های موجود در حوزه آموزش زبان آشنایی نداشته‌اند و صرفاً بنابر تجربیات شخصی خویش دست به تدوین «روش» آموزش زبان فرانسه برای ایرانیان زده‌اند. نخستین دلیل ما نام‌گذاری اثر ایشان است: روش نو در آموزش زبان فرانسه. روش نو دو ویژگی دارد: ۱. متأخرتر از روش‌های موجود باشد، ۲. با روش‌های قبلی متفاوت باشد. اما غیائی روشی را نو می‌خواند که بنا به گفته صاحب‌نظران (Puren 1988) جزو نخستین شیوه‌های آموزش زبان خارجی است، یعنی روش سنتی یا همان روش دستور- ترجمه. این شیوه نظریه پرداز مشخصی ندارد و ظاهراً بشر از زمانی که به یادگیری زبان دیگری نیاز داشته است از این روش برای آموزش زبان بیگانه استفاده کرده است. در نتیجه «روش» غیائی نه هنگام تدوین، نه هنگام انتشار، نه در

دنیا، و نه در ایران زمین نو نیست. هرچند غیاثی روش خود را فقط در ایران و فقط در حوزه آموزش زبان فرانسه نو می خواند، اما همین ادعای ایشان هم قابل دفاع نیست، زیرا مشخص نمی کند که زبان فرانسه تا قبل از انتشار اثر ایشان به چه شیوه‌ای تدریس می شده است. غیاثی در مقدمه روش نو در آموزش زبان فرانسه به سابقه بیش از یک صدساله آموزش زبان فرانسه اشاره می کند، اما به شیوه یا شیوه‌های آموزشی به کار گرفته شده اشاره نمی کند و صرفاً می گوید که کتاب‌های اختصاص یافته به این امر «روش» نیستند.

نکته مهم تری که از اظهارات غیاثی استنباط می شود بی خبری ایشان از تحولاتی است که بسیار پیش تر از انتشار کتاب ایشان در حوزه زبان شناسی و روان شناسی شناختی رخ داده بود. کتاب روش نو در آموزش زبان فرانسه در سال ۱۳۵۸ برابر با ۱۹۷۹ م برای نخستین بار منتشر می شود. شایان ذکر است تا قبل از این سال کتاب های فراوانی برای آموزش زبان فرانسه با شیوه‌ها و رویکردهای جدیدتری در شیوه دستور - ترجمه منتشر شده بودند. پیش از انتشار روش نو در آموزش زبان فرانسه، کتاب *Méthode Marchand* مبتنی بر شیوه مستقیم (۱۹۲۰-۱۹۳۸)، کتاب *Voix et images de France* مبتنی بر شیوه ساختاری - کلی دیداری - شنیداری *structuro-global audio-visuel* (۱۹۶۰-۱۹۶۸)، کتاب *La France en direct* مبتنی بر شیوه دیداری - شنیداری (۱۹۶۹-۱۹۷۲)، کتاب *Vivre en français* مبتنی بر شیوه گفتاری - شنیداری (۱۹۷۱-۱۹۷۵) از جمله کتاب های آموزشی هستند که در کنار ده ها کتاب دیگر به عنوان دستاورد علوم در حال توسعه روان شناسی و زبان شناسی، در واکنش به رویکرد سنتی دستور - ترجمه، منتشر شده بودند (Cuq and Gruca 2005).

در ادامه، مؤلف زیر عنوان «راه کدام است؟» اعلام می کند که «مشکلات [یادگیری زبان فرانسه] را دسته بندی کرده و به تدریج مطرح می کند. ما به درستی نمی دانیم منظور ایشان از «دسته بندی مشکلات» چیست. آیا منظور دسته بندی تفاوت هایی است که زبان فرانسه با زبان فارسی دارد؟ منظور دسته بندی تشکیل دهنده های سیستم زبان فرانسه است؟ ما هر روز می شنویم که مثلاً زبان فرانسه زبان مشکلی است، اما شاید هیچ وقت از خود نپرسیده ایم که یادگیری این زبان برای چه کسی دشوار است. آیا یادگیری زبان فرانسه برای یک پرتغالی زبان، یک اسپانیایی زبان، یک ایتالیایی زبان، یا حتی یک ایرانی که به یک زبان اروپایی دیگر تسلط نسبی دارد هم دشوار است؟ به هر حال شاید بهتر بود از اصطلاح «مسائل زبان فرانسه برای زبان آموز (ایرانی)» به جای «مشکلات» استفاده می شد. به بیان روان شناختی، یادگیری زبان (فرانسه) برای زبان آموز مسئله ای است که خود حاوی مسائل متعددی است که او باید آن ها را حل کند تا بتواند با کمک آن به تعامل اجتماعی بپردازد. هم چنین شایان

ذکر است که از منظر روان‌شناسی شناختی، هیچ مسئله‌ای به‌خودی‌خود دشوار نیست و میزان پیچیدگی آن صرفاً به باورها، دانسته‌ها، و تجربیات قبلی فرد مواجه با این مسئله بستگی دارد (Gaonac'h 1991). در قسمت «سخنی در توجیه» غیائی اضافه می‌کند: «زبان‌شناسان به‌اندازه کافی درباره معایب روش استوار بر دستور زبان سخن گفته‌اند. ما با این پژوهش‌ها بیگانه نیستیم». برخلاف ادعای غیائی، فکر می‌کنیم که ایشان چندان با زبان‌شناسی آشنا نیستند. در نقد گفته ایشان، باید گفت که رسالت زبان‌شناسی توصیف زبان (langue) است نه چگونگی یاددادن آن که رسالت علم نوپای آموزش زبان (didactique des langues) است و به‌نحوی هم زبان‌شناسی است و هم روان‌شناسی. همان‌طور که پیش‌تر نیز گفته شد، فن آموزش زبان علمی بینارشته‌ای است که از دستاوردهای زبان‌شناسی، روان‌شناسی زبان، روان - زبان‌شناسی، و علوم تربیتی بهره می‌برد. در جایی دیگر، آقای غیائی می‌گویند: «ما زبان معیار را می‌شناسانیم، نه لال‌بازی بازار را».^۱ این گفته را دلیل دیگری بر بی‌اطلاعی ایشان از دیدگاه‌های زبان‌شناختی می‌دانیم. در زبان‌شناسی جدید، که در اوایل قرن نوزدهم با تأملات سوسور (Saussure 1974) پدید آمد، اهمیت زبان گفتار از زبان نوشتار بیش‌تر است، زیرا: ۱. بچه انسان نخست سخن گفتن شفاهی و سپس نوشتن را یاد می‌گیرد، ۲. اقوام و جوامع زیادی وجود دارند که زبان نوشتاری ندارند، ۳. گویش‌ور امروزی برای برقراری ارتباط مؤثرتر، به شناخت زبان امروز خود نیاز بیش‌تری دارد تا شناختن زبان قدما و حتی ادبا (Chiss et al. 2001). آنچه آقای غیائی زبان معیار می‌خواند نوشته‌های نویسندگان و شعرای صاحب‌نام است. در ادامه، ایشان می‌گویند: «راه دستور زبان را در پیش نمی‌گیریم. اما از چاله به چاله پناه نمی‌بریم». به‌روشنی نمی‌دانیم منظور ایشان از «چاله» چیست. به‌نظر می‌رسد منظور ایشان از چاله شیوه‌هایی است که به آموزش صریح زبان و به‌ویژه دستور زبان اعتقاد ندارند، مانند شیوه توالی‌ها (la méthode des séries)، شیوه مستقیم، شیوه موقعیتی، رویکرد ارتباطی، و کنشی. پیدایش شیوه توالی‌ها به اواخر سده نوزدهم میلادی برمی‌گردد و سرچشمه آن مشاهدات فرانسوا گوین (Gouin 1880) در مورد فرایندهای یادگیری زبان آلمانی است که بر تدوین شیوه‌ها و رویکردهای بعدی تأثیر انکارناپذیری گذاشت. به‌نظر ایشان یادگیری زبان دوم/ یا خارجی مانند فراگیری زبان مادری است. هدف ایشان از این مطالعات دست‌یابی به راه‌کارهای آموزشی بود. ایشان لزوم یادگیری زبان را به‌خاطر نیاز برقراری ارتباط با دیگران و عبور از موانع فرهنگی می‌داند. به همین خاطر، ضمن تأکید بیش‌تر بر آموزش گفت‌وشنود توصیه می‌کند که هم گفت و هم شنود و هم نوشتن آموزش داده شوند. شیوه توالی‌ها آغازی بود برای تدوین شیوه‌های آموزش زبان مبتنی بر نظریه‌های

یادگیری روان‌شناختی، جامعه‌شناختی، زبان‌شناختی، و غیره. شیوه مستقیم شکل بدون‌شده شیوه توالی‌هاست که در این جا فقط به ذکر اصول آن بسنده می‌کنیم: ۱. آموزش واژگان زبان بیگانه بدون متوسل شدن به معادل آن‌ها در زبان مادری یا زبانی دیگر. مدرس برای این کار از اشیاء، تصاویر، و دانسته‌های قبلی زبان‌آموز استفاده می‌کند و آن‌ها را ترجمه نمی‌کند، ۲. استفاده از زبان شفاهی بدون واسطه زبان نوشتاری. در این شیوه، اهمیت فراوانی به تلفظ داده می‌شود و زبان نوشتاری را صرفاً توصیف زبان گفتاری می‌دانند، ۳. دستور به شکل ضمنی تدریس می‌شود. معلم به تمرین محاوره و پرسش و پاسخ‌های هدایت‌شده ارجحیت می‌دهد.

غیائی در ادامه می‌گوید: «دستور یک آگاهی است و حاصل جست‌وجو در زبان. استفاده درست از آن، صرفه‌جویی در وقت است». این عبارت ایشان نیز کاملاً مبهم است. معمولاً استفاده درست از دستور پس از درک آن و پس از کاربست‌های متعدد، البته هم‌راه با خطا، در موقعیت ارتباطی واقعی حاصل می‌شود. شاید منظور مؤلف توضیح درست دستور توسط معلم یا مؤلف است که به «صرفه‌جویی در وقت» می‌انجامد. در ادامه اضافه می‌کند که «بسیاری از مسائل فرعی دستور را کنار گذاشته‌ایم و قواعد عملی سودمند را تذکر داده‌ایم». در این جا هم مؤلف از واژگانی غیرتخصصی و مبهم استفاده می‌کند. طبق تعریف زبان‌شناسی ساختاری، زبان نظامی است انتزاعی متشکل از نشانه‌هایی که ارزش آن‌ها در مقابل دیگر نشانه‌ها تعیین می‌شود. پس نمی‌توان تشکیل‌دهنده‌های این نظام و قواعد حاکم بر آن را به فرعی و غیرفرعی، عملی و غیرعملی، یا سودمند و غیرسودمند دسته‌بندی کرد. علاوه‌براین، از آن‌جا که معیار مؤلف زبان ادیبان و هدف وی آموزش این زبان است، قاعدتاً تأکید ایشان باید بر آن قسمت‌هایی از زبان باشد که خاص ادیبان و متفکران است نه عامه مردم.

نکته قابل توجه دیگری که در مقدمه این اثر نیز به چشم می‌خورد طرح ادعاهای بی‌پشتوانه است. ایشان در معرفی جلد دوم این اثر ادعا می‌کند که از «آخرین روش‌های زبان‌آموزی» استفاده کرده است. در حالی که هیچ نشانی از رویکردهای التقاطی، ادغامی، ارتباطی، و کنشی، که جزو رویکردهای جدیدترند، در این اثر دیده نمی‌شود. در این جا لازم می‌دانیم درباره دو رویکرد شناخته‌شده ارتباطی و کنشی قدری توضیح دهیم. در رویکرد ارتباطی هر چهار مهارت می‌توانند متناسب با نیازهای زبان‌آموز توسعه پیدا کنند. در این رویکرد، زبان به عنوان ابزار ارتباط یا تعامل اجتماعی تلقی می‌شود. جنبه‌های زبان‌شناختی (آواها، ساختارها، واژگان، و غیره) اجزای دستور تلقی می‌شوند که در واقع خود بخشی از یک توانش کلی تر به نام توانش ارتباطی هستند. در این رویکرد، به‌منظور ممکن ساختن

استفاده به‌جا از زبان، به ابعاد زبان‌شناختی، کاربرد شناختی، روان‌شناختی، جامعه‌شناختی، و فرهنگی به‌طور هم‌زمان توجه می‌شود. یادگیری کاربردی زبان در این رویکرد با فراگیری شکل ظاهری (forme) زبان هم‌زمان است. به‌عبارتی دیگر، یادگیری تلفظ، واژگان، و قواعد دستوری زبان خارجی کافی نیست و باید قواعد به‌کارگیری را هم هم‌زمان آموخت. هدف در این رویکرد رسیدن به ارتباط مؤثر است. علاوه‌براین، همیشه معنای منتقل‌شده کاملاً شبیه پیامی نیست که گوینده خواسته است انتقال دهد، زیرا معنا محصول تعامل اجتماعی است، محصول مذاکره بین دو مخاطب است. در واقع، وقتی گفته‌ای را تولید می‌کنیم هیچ تضمینی وجود ندارد که مخاطب ما آن را به‌درستی تفسیر کند. طبق این رویکرد، یادگیری زبان ایجاد عادت و رفلکس نیست. ساختارها و جملات هیچ‌گاه نباید بیرون از گفته‌های طبیعی ارتباطی عمل کنند (Widdowson 1991). در این رویکرد به سطح گفتمان توجه می‌شود و بین انسجام درون‌متنی (روابط موجود بین گفته‌ها) و انسجام فرامتنی (رابطه بین گفته‌ها و موقعیت غیرزبانی) تمایز قائل می‌شوند.

در دهه ۱۹۹۰ م رویکرد آموزشی جدیدی پدید آمد به‌نام رویکرد کنشی یا رویکرد مبتنی بر تکلیف اجتماعی. این رویکرد بر انجام تکلیف در چهارچوب پروژه‌ای کلی تأکید می‌کند. کنش باید برانگیزاننده تعاملی باشد که به توسعه توانش‌های ادراکی و تعاملی بینجامد. به این رویکرد کنشی گفته می‌شود از این جهت که در آن زبان‌آموز و/یا کاربر زبان به‌عنوان کنش‌گرانی اجتماعی تلقی می‌شوند که در موقعیت‌ها و محیط‌های خاصی و در حوزه کنشی خاصی تکالیفی را انجام می‌دهند که صرفاً زبانی نیستند. کنش‌های زبانی در بطن فعالیت‌های زبانی هستند که خود بخشی از کنش‌هایی هستند که در بافت اجتماعی واقع می‌شوند. درحقیقت، این کنش‌های اجتماعی هستند که به فعالیت‌های زبانی معنا می‌بخشند. تکلیف اجتماعی زمانی معنا پیدا می‌کند که کنش مسئله و دغدغه یک یا چند کنش‌گر باشد که توانش‌هایشان را برای رسیدن به نتیجه‌ای مشخص بسیج کنند. در این رویکرد منابع شناختی، عاطفی، ارادی، و کلیه ظرفیت‌های کنش‌گر اجتماعی در نظر گرفته می‌شوند. کاربست زبان و یادگیری آن محتوای کنش افراد و کنش‌گران اجتماعی است که مجموعه‌ای از توانش‌های عمومی، به‌ویژه توانش برقراری ارتباط زبانی‌شان را هم‌زمان به‌کار می‌گیرند و توسعه می‌دهند. این توانش‌ها خود بر دانسته‌ها، مهارت‌ها، مهارت زیستی و همچنین مهارت یادگیری فرد مبتنی هستند. از منظر این رویکرد، کنش‌گران برای تحقق فعالیت‌های زبانی به محدودیت‌های گوناگونی تن می‌دهند و راه‌بردهای مناسبی برای انجام این تکالیف به کار می‌گیرند. کنترل این فعالیت‌ها توسط گویش‌وران درگیر در تعامل به

تقویت و/ یا تغییر توانش‌هایشان می‌انجامد. تکلیف همان کنشی است که باید کنش‌گر را متناسب با مسئله، وظیفه، و اهداف معین به نتیجه‌ای خاص برساند. طبق این تعریف، تکلیف می‌تواند جابه‌جا کردن چیزی، نوشتن متنی، تصمیم‌گیری در مذاکره‌ای، بازی کردن، سفارش دادن چیزی، ترجمه کردن متنی به زبان خارجی، یا تهیه کردن گزارشی گروهی باشد (Schiffler 1991).

اکنون پس از بررسی رویکرد غیائی در دو پیش‌گفتار آثار ایشان و اشاره به چند شیوه و رویکرد آموزشی دیگر، ضمن تأکید بر محتوای دو اثر نام‌برده، به بررسی شباهت‌ها و تفاوت‌های رویکرد ایشان با رویکرد دستور- ترجمه می‌پردازیم و نمونه‌هایی عینی را از محتوای دو اثر ایشان برای تأیید این شباهت‌ها و تفاوت‌ها معرفی خواهیم کرد.

۵. تحلیل محتوای آموزشی آثار مورد مطالعه

معمولاً برای بررسی محتوای آموزشی کتاب‌های درسی از یک چهارچوب آموزشی و مفهومی مشخص استفاده می‌شود. ما هم در این جا از چهارچوب مفهومی کلود ژرمن (Germain 1993) استفاده می‌کنیم که خود وی نیز از چهارچوب آموزشی رولاند لوزاندر (Legendre 1988) اقتباس کرده است. در این چهارچوب چهار تصویر مورد توجه قرار می‌گیرند: تصویر زبان/ فرهنگ، تصویر یادگیری، تصویر آموزش و نهایتاً تصویر روابط تربیتی که دربرگیرندهٔ ۱. رابطه بین زبان آموز و زبانی که می‌خواهد یاد بگیرد (رابطهٔ یادگیری)، ۲. رابطه بین مدرس و زبان آموز، رابطه بین زبان آموز و زبان آموزهای دیگر و رابطه بین زبان آموز و ابزارها و فعالیت‌های آموزشی (رابطهٔ یاددهی)، و ۳. رابطه مدرس و منابع آموزشی با موضوع آموزش یعنی زبان مقصد (رابطهٔ فنی - آموزشی) است.

ما با بررسی آثار مورد مطالعهٔ این جستار، شباهت‌هایی بین رویکرد غیائی در آموزش زبان و شیوهٔ دستور- ترجمه مشاهده کردیم. بر همین اساس، با فرض این‌که غیائی برای تدوین کتب آموزش زبان فرانسه به شیوهٔ دستور- ترجمه متوسل شده است و با تکیه بر چهارچوب تصویری، که پیش‌تر به آن اشاره شد، سعی خواهیم کرد بفهمیم محتوای آموزشی آثار ایشان تا چه اندازه با شیوهٔ مذکور هم‌گرایی یا واگرایی دارد.

در این جا لازم می‌دانیم ابتدا به ویژگی‌های شیوهٔ دستور- ترجمه یا سنتی بپردازیم. شیوهٔ دستور- ترجمه از رنسانس تا اواسط قرن نوزدهم برای آموزش زبان‌های مدرن در اروپا رواج داشته است. از آنجایی که از این شیوه عمدتاً برای آموزش زبان و ادبیات کلاسیک

لاتین و یونانی استفاده می‌شده است، به آن شیوه سنتی هم می‌گویند. همان‌طور که از نامش پیداست، این شیوه بر توضیح دستور و ترجمه متون مبتنی است. زبان شفاهی در این شیوه اهمیت کم‌تری دارد و عمدتاً به متون ادبی یا به اصطلاح، فاخر اهمیت داده می‌شود. زبان روزمره و فرهنگ عامه مردم در این شیوه معیار نیست و فرهنگ فقط به آثار هنری و زبان به زبان ادبی محدود می‌شود. در شیوه دستور-ترجمه، زبان خارجی به‌عنوان مجموعه‌ای از قواعد و استثنائات دستوری معرفی می‌شود که با زبان مادری زبان‌آموز شباهت‌هایی دارد. تدریس با جملات منفصل از متن و متناسب با موضوع دستوری کلاس آغاز می‌شود. در این شیوه، ابتدا دستور زبان به شکل استقرایی و واضح به زبان مادری زبان‌آموز توضیح داده می‌شود و سپس در جمله، به منظور روشن‌تر شدن توضیحات، به کار بسته می‌شوند و سرانجام به شکل موضوعی در ترجمه جملاتی از زبان مادری به زبان دوم به کار بسته می‌شوند. طرف‌داران این رویکرد بر مضمون و حفظ جملات به‌عنوان راه‌کار یادگیری تأکید می‌کردند. صرف، نحو، و واژگان را به شکل فرمولی و واضح تدریس می‌کردند و سپس آن‌ها را در قالب جملات و تمرین‌های تکراری به کار می‌بستند.

از قرن هجدهم به بعد الگوی ترجمه-دستور در کنار الگوی دستور-موضوع و درپی انتقاد از این الگو توسعه پیدا کرد. در الگوی جدید، متن زبان مقصد تجزیه و واژه‌به‌واژه به زبان مادری زبان‌آموز ترجمه می‌شد. در این دوره هدف از ترجمه تقویت زبان مادری زبان‌آموز بود که به نوعی برای پرکردن خلأ کاربردی بودن آموزش زبان لاتین بود. در الگوی جدید دستور در اولویت دوم بود و آموزش استنتاجی دستور جای آموزش استقرایی را گرفت. به این ترتیب، نکات دستوری به ترتیب پدیدار شدن در جمله آموزش داده می‌شدند. معلم تقریباً نیازی به کتاب نداشت و به خاطر کم‌رنگ بودن فن آموزش در این شیوه، خود معلم متون را انتخاب می‌کرد، بی آن‌که به پیچیدگی‌های ساختاری و واژگانی آن توجه کند. در چنین کلاسی معلم حاکم مطلق است. اوست که می‌داند و اوست که تواناست. اوست که تمرین‌ها را تدوین می‌کند و اوست که پاسخ زبان‌آموز را اصلاح می‌کند. به همین خاطر، آن‌ها را استاد (maitre) خطاب می‌کردند نه آموزگار. زبان آموزش در چنین کلاسی زبان مادری زبان‌آموز است. تعاملی بین اعضای گروه وجود ندارد. کلاس به شکل جلسه سخن‌رانی اداره می‌شود، یعنی معلم می‌گوید و زبان‌آموز می‌شنود. خطا و من‌کردن سخت نکوهش می‌شود. واژگان فهرست‌وار و بیرون از بافت کلام آموزش داده می‌شوند و زبان‌آموز باید آن‌ها را حفظ کند. در واقع، در این رویکرد ساختار بر معنی، واژه بر گفته، گفته بر متن، و نهایتاً متن بر موقعیت ارتباطی ارجحیت دارد.

۱.۵ دستور

هرچند شیوه غیائی در هر دو اثر سستی تلقی می‌شود، اما تفاوت‌هایی هم دارد. در روش نو برای آموزش زبان فرانسه مؤلف بر مبنای الگوی دستور - موضوع، ابتدا به توضیح دستور می‌پردازد و سپس متن یا جمله ترجمه شده‌ای اضافه می‌کند که حاوی نکات دستوری مطروحه باشد. البته در پاره‌ای موارد، متن الحاقی حاوی موضوع دستوری نیست، مثلاً در صفحه ۱۱۷ روش نو برای آموزش زبان فرانسه پس از توضیح ضمائر ملکی بخشی از داستانی آورده شده است که در هیچ‌جای آن از ضمائر ملکی استفاده نشده است.

اما رویکرد فرانسه گام به گام تقریباً تلفیقی از ترجمه - دستور و موضوع - دستور است، یعنی توضیحات دستوری در برخی موارد قبل و در مواردی دیگر بعد از جمله یا متن ترجمه شده ظاهر می‌شوند. عمده‌ترین چرخش دیگری که در تألیف فرانسه گام به گام می‌بینم، اهمیت دادن به زبان فرانسه امروز در کنار زبان معیار است. در این اثر نیز مانند اثر قبلی مهارت‌های شنیداری، گفتاری، و حتی مهارت نوشتاری نادیده گرفته شده‌اند که البته از بارزهای شیوه دستور - ترجمه است.

۲.۵ تلفظ

هر دو اثر ایشان با آموزش حروف الفبا و تلفظ آغاز می‌شوند و مؤلف سعی می‌کند به کمک نظام آوایی فارسی، بدون متوسل شدن به الفبای آوایی، نظام آوایی زبان فرانسه را آموزش دهد. از نکات قابل توجه این است که نویسنده هیچ اشاره‌ای به تفاوت‌های این دو نظام آوایی نمی‌کند. در حالی که آوایی در هریک از این دو نظام وجود دارند که در دیگری وجود ندارند. مثلاً آوای /y/، /R/، /θ/ و /q/ خاص زبان فرانسه هستند و در زبان فارسی وجود ندارند یا آوای /q/، /t/، /â/ و /x/ خاص زبان فارسی هستند و در زبان فرانسه وجود ندارند. سؤال این است که چگونه می‌توان آوایی را که در زبان فارسی وجود ندارد با الفبای این زبان آموزش داد؟ استفاده نکردن از الفبای آوایی و متوسل شدن به رسم الخط عربی سبب شده است که برخی از آوای موجود در زبان فرانسه به شکلی غیر واقعی و تغییر یافته به زبان آموز منتقل شوند. در کتاب روش نو در آموزش زبان فرانسه مؤلف در هفت صفحه نخست فصل اول حروف الفبای زبان فرانسه، ترکیب برخی از آن‌ها، و چند تک‌واژه را به کمک الفبای فارسی (و نه الفبای آوایی) آوانگاری کرده است (صفحه ۱۰-۱۷). این کار در سراسر جلد اول مجموعه فرانسه گام به گام هم انجام شده است. در این جا چند

نمونه از این اشکالات را به کمک الفبای آوایی نشان می‌دهیم. در صفحه ۱۳ کتاب *روش نو در آموزش زبان فرانسه*، غیائی در توضیح آوایی حرف e می‌گوید: «صدایی کوتاه‌تر از $o = \text{ا}$ دارد». گاه با حروف دیگر ترکیب می‌شود و تلفظ ویژه‌ای پیدا می‌کند، درحالی‌که منظور ایشان آوای / θ / است که در فارسی وجود ندارد. در ادامه، در صفحه ۱۵ در توضیح حرف o می‌گوید: «تلفظ این حرف بسیار ساده است»، اما نمی‌گوید چه آوایی دارد درحالی‌که کمی بعد آوایی که از ترکیب این حرف با حروف دیگر به دست می‌آید را توضیح می‌دهد. طفره‌رفتن از توضیح آوایی حرف o نشان می‌دهد که خود نویسنده به اشکال کار پی برده است، یعنی می‌داند اگر دوباره از همان « $o = \text{ا}$ » استفاده کند، باعث سردرگمی زبان‌آموز می‌شود. نویسنده برای اجتناب از چنین مشکلاتی حتی از توضیح آوایی برخی حروف صرف‌نظر می‌کند و فقط آوای ده حرف از حروف الفبای زبان فرانسه را توضیح می‌دهد. مثلاً ایشان حرف «u» را به خاطر اشکالی که در بالا ذکر شد توضیح نمی‌دهد. در صورتی‌که این حرف در الفبا و نوشتار زبان فرانسه معمولاً /y/ تلفظ می‌شود که در نظام آوایی زبان فارسی وجود ندارد و تولید آن می‌تواند برای زبان‌آموز ایرانی مشکل باشد.

نویسنده در معادل‌نویسی تلفظ‌ها هم دقت کافی نمی‌کند، مثلاً اکثر /a/ ها، یعنی آوای معادل - را با حرف «ا» نمایش می‌دهد. مثلاً «لاوه» برای /lave/ (بنگرید به جلد اول *فرانسۀ گام‌به‌گام* صفحه ۱۹) در صورتی‌که لاهه در فارسی می‌تواند مثل واژه‌های لاله و کار با آوای / آ / خوانده شود و اگر بخواهیم لاهه را آوانویسی کنیم، نتیجه / $\text{lav\bar{e}}$ / خواهد بود، به عبارتی دیگر، /a/ به / ā / تبدیل شده است. از اشکالات دیگر می‌توان به تکرار آوایی حروف زوج اشاره کرد، مثلاً مؤلف حروف pp و ss، که بخشی از صورت املایی واژه‌های «apporter» و «casser» هستند و به ترتیب / apɔʁte / و / kase / تلفظ می‌شوند را دو بار آوانویسی می‌کند؛ «آپ پُخته»، «کاس سه» که طبق الفبای آوایی به ترتیب / appɔʁte / و / kāse / می‌شوند (همان: ۱۹). یا مثلاً در صفحه ۲۰ همان جلد مؤلف واژه / avoir /avwaʁ / را «اُو آق» آوانویسی می‌کند که طبق الفبای آوایی / avoāq / می‌شود.

روان - زبان‌شناسان با مطالعه دانسته‌های قبلی زبان‌آموز، اعم از زبانی و غیرزبانی، محتوای آموزشی و شیوه آموزش سعی می‌کنند به علت خطاها و ناخطاهای او پی‌ببرند. در همین راستا برای درک بهتر تأثیر درون‌داد زبانی بر برون‌داد زبانی و به تبع آن تأثیر آموزش تلفظ کتاب‌های روش نو در آموزش زبان و فرانسۀ گام‌به‌گام، از خوانندگان علاقه‌مند به حوزه یاددهی / یادگیری زبان فرانسه دعوت می‌کنیم به مقاله « Étudier l'acquisition d'une langue étrangère en milieu naturel » (Noyau, 1980) رجوع کنند.

۳.۵ واژگان

هر دو اثر از غنای واژگانی لازم برخوردارند، اما مجموعه فرانسه گام‌به‌گام حاوی متون متنوع‌تری است. همان‌طور که پیش‌تر گفته شد، در شیوه دستور - ترجمه اغلب از متون ادبی استفاده می‌شود. آقای غیائی هم در هر دو اثر، مخصوصاً در روش نو در آموزش زبان فرانسه، از متون ادبی استفاده می‌کند. البته وی از تک‌جمله‌ها و تک‌واژه‌ها نیز استفاده می‌کند. ترجمه فارسی عبارات و کلمات زبان‌آموز را از لغت‌نامه بی‌نیاز می‌کند. تمرین‌های مربوط به درک مطلب نوشتاری و تمرین برگردان جمله‌های فارسی به زبان فرانسه و بالعکس در روش نو و در جلد اول فرانسه گام‌به‌گام گنجانده شده است که باعث تقویت حافظه واژگانی زبان‌آموز می‌شود. بازسازی قسمت‌هایی از جمله نیز از تمرین‌هایی است که در روش نو و جلد اول فرانسه گام‌به‌گام دیده می‌شوند که به یادآوری کلمات کمک می‌کند. در متدهای جدید متن اغلب، ساختگی یا برگزیده، از موضوع و موقعیت ارتباطی تبعیت می‌کند، اما در آثار غیائی چنین روندی به چشم نمی‌خورد و به نظر نمی‌رسد که متونی که ایشان برگزیده‌اند براساس اولویت نیازهای زبان‌آموز انتخاب شده باشند. مثلاً نخستین متنی که در روش نو می‌بینیم داستان سگی است که استخوان گربه‌ای را می‌دزدد (همان: ۱۹). در نخستین متن برگزیده جلد اول فرانسه گام‌به‌گام ضمائر فاعلی «من»، «تو»، و «شما» وجود ندارد. به نظر می‌رسد واژه‌های پپ، کشیدن، آوردن، شکستن، و شستن برای نوآموز زبان فرانسه در درس اول جنبه غیرکاربردی‌تری داشته باشند (همان: ۲).

۶. نتیجه‌گیری و پیش‌نهادهای

هر برنامه، محتوا، و فعالیت آموزشی بر نظریه‌ای مبتنی است، هرچند که خود بنیان، مؤلفان آن، و مدرسانی که آن را به کار می‌گیرند از این امر آگاه نباشند. بنابراین، هرگونه تغییر در رفتار و رویکرد فرد در جهت آموزش بهتر، مستلزم نهادینه‌شدن نظریه آموزشی مؤثرتر در او است (Schiffler 1991). با توجه به آموزشی بودن آثار مورد مطالعه این مقاله، بهتر بود مؤلف مؤثرترین شیوه‌ها و رویکردهای آموزش زبان پیش، هنگام، و حتی پس از انتشار آثارش^۲ را شناسایی و به دقت بررسی کند. هم‌چنین با توجه به گستره و تنوع نیازهای فرانسه‌آموزان ایرانی بهتر بود مؤلف مخاطب‌سنجی و نیازسنجی باریک‌بینانه‌تری می‌کرد. با تکیه بر بررسی محتوای این آثار، درمی‌یابیم که مؤلف هدف غایی فرانسه‌آموزی را درک متون نوشتاری فاخر می‌داند، بنابراین، زبان‌آموزانی که اهدافی غیر از درک متون نوشتاری

ادبی دارند شاید نتوانند بهره‌چندانی از این آثار ببرند، هرچند تقویت مهارت خوانداری بر مهارت‌های دیگر تأثیر دارد.

برای تدوین چنین آثاری می‌توان به چند مورد اشاره کرد: ۱. کمیته‌ای از متخصصان آموزش زبان و تدوین محتوای آموزشی زبان، مدرسان زبان، و حتی زبان‌آموزان تشکیل شود و آثار مشابهی که در کشورهای دیگر منتشر شده‌اند را بررسی کند و پس از مخاطب‌سنجی و نیازسنجی دقیق به تدوین کتاب آموزشی مبادرت کند. ۲. به این نکته توجه شود که برون‌داد زبان‌آموز واحد زیادی تحت تأثیر درون‌داد، یعنی محتوای آموزشی است. بنابراین، بهتر است محتوای چنین کتاب‌هایی با وسواس لازم تهیه شود. برای نمونه، یکی از مهم‌ترین مسائل آموزش زبان میزان و چگونگی اصلاح خطاست و از آن‌جاکه خطا جزء لاینفک فرایند فراگیری و یادگیری است، شایسته است کتب آموزشی (خودآموز) ابزارهای خوداصلاحی لازم را پیش‌بینی کنند، در غیر این صورت ممکن است تکرار خطاها به فسیل‌شدگی (fossilisation) آن‌ها منجر شود. به همین منظور، می‌توان از ابزارهای آموزشی نظیر امکانات فنی مربوط به ضبط و پخش، سخت‌افزارها و نرم‌افزارهای رایانه‌ای استفاده کرد. در پایان، می‌توان گفت که امروزه دغدغه عمده متولیان آموزش منطبق‌سازی آموزش با شناخت (cognition) یادگیرنده است، لذا شایسته است در تدوین کتب آموزشی و درسی به دستاوردهای علوم شناختی نیز توجه ویژه شود.

پی‌نوشت‌ها

۱. ترجمه خود ما.
۲. هر دو اثر چندین مرتبه بازنشر شده‌اند. مرسوم است که در چاپ مجدد ایرادات برطرف و مطالب جدید گنجانده می‌شود.

کتاب‌نامه

- غیائی، محمدتقی (۱۳۷۲)، *روش نو در آموزش زبان فرانسه*، تهران: مروارید.
- غیائی، محمدتقی (۱۳۹۲)، *فرانسۀ گام‌به‌گام*، تهران: مروارید.

- Cuq, J.-P. et I. Gruca (2005), *Cours de didactique du français langue étrangère et seconde*, Grenoble: PUG.
- Gaonac'h, D. (1991), *Théories d'apprentissage et acquisition d'une langue étrangère*, Paris: Didier.
- Germain, C. (1993), *Evolution de l'enseignement des langues: 5000 ans d'histoire*, Paris: CLE international.
- Gouin, F. (1880), *L'art d'enseigner et d'étudier les langues*, Paris: Librairie Fischbacher.
- Legendre, R. (1988), *Dictionnaire actuel de l'éducation*, Paris-Montréal: Larousse.
- Noyau, C. (1980), "Étudier l'acquisition d'une langue étrangère en milieu naturel", in: *languages*, 14e année, N°57.
- Puren, C. (1988), *Histoire des méthodologies de l'enseignement des langues*, Paris: Nathan-CLE international.
- Saussure, F. (1974), *Cours de linguistique générale, édition critique de T. de Mauro*, Paris: Payot.
- Schiffler, L. (1991), *Pour un enseignement interactif des langues étrangères*, Paris: Didier.
- Widdowson, H. (1991), *Une approche communicative de l'enseignement des langues*, Paris: Didier.

